

Yağmacı Dergi-Yayıncılar ve Niteliksiz-Şaibeli-Şüpheli Çalışmalar

Predatory Journals-Publishers and Unqualified-Shady-Doubtful Studies

Özkan TÜTÜNCÜ

Dokuz Eylül Üniversitesi
Necat Hepkon Spor Bilimleri Fakültesi

Anahtar sözcükler:

Yağmacı dergiler, Niteliksiz yayımlar, Araştırma etiği, Boş zaman araştırmaları, Rekreasyon.

Key words:

Predatory journals, Unqualified publications, Research ethics, Leisure research, Recreation.

ÖZ

Araştırmacıların akademik hayatta yer bulmak veya edindikleri yeri korumak amacıyla yayın yapma gereksinimleri, farklı kazançlar elde etmek isteyen grup ve kişileri iştahlandırarak, yağmacı dergilerin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Bu çalışmanın amacı boş zaman ile ilgili araştırmaları yayınlayan yağmacı, şaibeli ve niteliksiz dergiler/yayıncular ile buralarda yayın yapan araştırmacılara yönelik yayın etiği özelinde bir durum tespitinde bulunmaktır. Araştırmacı çalışmada kendi gözlemlerine dayanan kanıta dayalı yansıtıcı pratikler yöntemini ikincil kaynaklar ile birlikte kullanmaktadır. Şaibeli dergilerin/yayıncuların ve bunlarda yayınlanan sorunlu, niteliksiz makalelerin ve eserlerin seçiminde amaçlı örneklem yöntemi kullanılmıştır. Boş zaman alanında yayınlanan dergi ve makaleler nicel olarak artmakla birlikte, nitelikleri açısından sorunları olduğu görülmektedir. Bunların giderilmesi için akademik yükseltme ve teşvik sistemine, araştırma ve yayın etiğine daha fazla odaklanılmalıdır. Yapılan etik ihlallerin cezalandırılması, birinci ve ikinci çeyrekte yer alan dergilerdeki yayınların ise teşvik edilmesi gerekmektedir.

ABSTRACT

The need for researchers to publish, to find or to protect the place in the academic life tempts some groups and people who want profit and therefore leads to emergence of predatory journals. The aim of this study is to investigate the predatory, shady and unqualified journals/publishers and the researchers who publishes there, on an ethical basis. The researcher of this study uses his own observations and evidence based reflective practices as the method of the research to conduct this study with secondary sources. Purposive sampling method was used to select doubtful, unqualified articles and papers that are published in the predatory journals and publishers. Even though the quantity of the articles published in the field of leisure studies are increasing, some of them has some quality and ethical problems. In order to solve these problems, more focus should be given on academic advancement processes, system of incentives and research publishing ethics. The ethical violations should be punished and articles published in Q1 and Q2 journals should be encouraged.

GİRİŞ

Ülkemizde turizm ve spor bilimleri fakültelerinde rekreasyon ve rekreasyon yönetimi programlarının hızla arttığı görülmektedir. Programların sayısının artması, alanda uzmanlaşmış öğretim elemanlarının istihdam edilmesini beraberinde getirmektedir. Buna bağlı olarak kendilerine iş bulmak isteyen, lisansüstü yapan veya yapmış adaylar, önkoşulları sağlamak için hızla ve yeter sayıda yayın yapabilmek amacıyla farklı arayışlara girebilmektedir. Bu durum sadece adı geçen programlar bazında gerçekleşmeyip, alanla ilgili çalışma yapan bu fakültelerdeki ve hatta diğer

fakültelerdeki farklı disiplinlerin genelde yayın baskısı altında bazen de zorunluluktan çok disiplinli ve disiplinlerarası boş zaman çalışmalarına iştirak etmelerine neden olmaktadır. Alanımızda çok disiplinli ve disiplinlerarası çalışmaların yapılması elbette gereklidir ve desteklenmelidir. Öte yandan sadece dosyayı doldurmak için yapılan çalışmaların olduğu da gözlemlenmektedir. Bu belirlemelerden hareketle, gerçekleştirilen boş zaman çalışmalarında nicel açıdan önemli bir artış olduğu görülmektedir. Nicel artışın nitelik açısından alana yansımalarının ve bunun ortaya çıkardığı yeni yapının değerlendirilmesi gerekmektedir.

Alandaki nitelikli çalışmaların artıp artmadığı- nın saptanmasında en önemli göstergelerden biri, etki faktörü yüksek olan dergilerde yapılan yayınların varlığıdır. Öte yandan bu tür kör hakem (akran) değerlendirmesi yapan dergiler incelendiğinde, makale değerlendirme ve yayınlama süreçlerinin, en az iki hakemin görüşlerinin alınmasından dolayı, vakit aldığı ve uzun sürdüğü görülmektedir. Bu süreçler eskisi kadar abartılı olmasa da makaleyi yazan araştırmacının deneyimleri, çalışmanın hakemlere geçmesinden sonra yaklaşık olarak dokuz ila 18 ay içinde yayınlandığını göstermektedir. Ek olarak editörden veya hakemlerden ret alınması, bu sürecin yeni bir dergi ile tekrarlanmasına ve bazen çok daha fazla uzamasına neden olmaktadır. Yurtdışında uluslararası bir yayınevini editörlerinden birine sorduğum sorunun karşılığı olarak; *“COVID-19 döneminde hakemlerin gönderilen makaleleri değerlendirme motivasyonlarındaki düşüşe bağlı olarak, iki veya üç hakeme makaleyi göndermektense, beş veya altı hakemle sürece başladıklarını, az sayıda geri dönüş yapan iki veya üç hakemle süreci yönettiklerini”* belirtmiştir. Öte yandan bazı durumlarda *“beş veya altı hakemden geri bildirim alınabildiğini, böyle bir durumun da yazarların daha fazla iş yüküyle karşılaşmalarına ve makalelerin yayınlanma sürelerinin uzamasına neden olabildiğine”* işaret etmiştir. Her ne şekilde olursa olsun, iyi bir yayının iyi bir dergide yayınlanması gerekliliği, en doğru yöntem ve etik yaklaşımın kör hakem değerlendirmesi olduğunu ortaya koymaktadır.

İyi bir şarabın üretilmesi için nasıl uzun bir süre gerekiyorsa, iyi bir makalenin yazılabilmesi için de aynı şekilde uzun bir süreç gerekmektedir (Fennell 2013). Bu süreçlerin yazarların akademik gelişimi için bir fırsat yarattığı ve onları adeta bir şarap gibi olgunlaştırdığı unutulmamalıdır. Bununla birlikte bazı araştırmacıların yayınlarını hızla artırma arzusu ve iştahı, bilim hayatına yeni fırsatçı yaklaşımların girmesine olanak tanımıştır. Elbette bu sorunun ortaya çıkmasında farklı faktörler de bulunmaktadır. Türk akademisyenlerin değerlendirmelerine göre yağmacı dergilerde yayın yapma nedenleri arasında uzun ve beklemeli yayın yapma sürecinin, hissedilen önyargı ve ayrımcılığın, akademik şartlar ve politikaların

rol aldığı saptanmıştır (Mutlu 2020). Araştırmacıları istihdam eden akademik kurumların, iyi etüt etmeden kurguladıkları performans kriterleri, nitelikten ziyade niceliğe odaklanmaları, bu süreçlerin gelişiminde önemli bir rol oynamıştır ve oynamaktadır. Hem boş zaman alanında hem de diğer alanlarda çalışma yapan bazı araştırmacılar, var olan durumlarına bağlı olarak fırsatçı (!) dergi ve yayıncılarla, yeni fırsatlar (!) aramaya başlamaktadır. Bu gelişmeler de, fırsatçı yağmacı dergilerin ve yayıncıların ortaya çıkmasına ve artmasına neden olmaktadır.

Yağmacı kelimesi İngilizce “predatory”nin çevirisi olarak dilimize geçmiş olsa da kelime “yağmacı, yırtıcı, talancı, çapulcu, soyguncu” olarak da çevrilebilir. Türkçe akademik yayınlarda tercümesine bağlı olarak daha geniş bir yelpaze dâhilinde yağmacı, yıkıcı, şaibeli, şüpheli, korsan, istismarcı, saldırgan dergiler ve yayıncılar olarak yer edinmiştir. Aslında tüm bu farklı ama aynı amaca hizmet eden ifadeler, konuyu daha iyi anlamamıza yardımcı olmaktadır. Bu çalışmada yağmacı kavramı, şu andan itibaren tüm bu ifadeleri kapsayıcı şekilde kullanılacaktır.

Yağmacı Dergiler ve Temel Özellikleri

Yağmacı dergiler ile ilgili ilk sistematik çalışmayı 2009 yılında gerçekleştiren araştırmacı, Denver, Colorado Üniversitesinde kütüphaneci olan Jeffrey Beall'dir. Temel bazı ölçütler çerçevesinde İngilizce yayın yapan şaibeli dergileri listelemiş ve internet üzerinden “Beall’s List” adıyla yayınlamıştır (Kendall 2021). Halen yağmacı bağımsız dergiler, yayınevleri, hırsız dergiler (hijacked journals), boş-beyhude yayıncılar (vanity press) ve yanıltıcı göstergeler listelerini güncelleyerek, “Beall’s List of Predatory Journals and Publishers” adıyla <https://bealllist.weebly.com/> adresinden yayınlamaktadır (Beall 2023). İlgili bağlantı incelendiğinde görüleceği üzere listeler detaylandırılmış ve farklı gruplar altında ele alınmıştır. Beall belirli bir dönem muhtemelen yayıncıların baskısı ile (Mimouni vd. 2017) listelerini kaldırmış ancak daha sonra yeniden yayınlamaya devam etmiştir. Beall’in listeleri halen temel başvuru kaynaklarından biri olmakla birlikte, İngilizce yayın yapan dergi ve yayıncıları kapsamaktadır.

Diğer bir ifade ile bu listelerde yer alan dergiler ve yayıncılar, buzdağının sadece bir kısmını bize göstermektedir. Öte yandan Beall bu listeleri kurumsal bir kimlik altında gerçekleştirmediği (Aker 2018) ve internet sitesinde ölçütlerini net belirtmediği için eleştiriler de almaktadır.

Beall'in listelerinin dışında farklı kurum ve kuruluşlar da yağmacı dergiler ile ilgili listeler yayınlamaktadırlar. Bunlardan Cabells şirketi detaylı bir inceleme ile 16.000 yağmacı dergiyi, metrikleri, makale kabul koşulları ve riskleri ile birlikte araştırmacılara abonelik karşılığında sunmaktadır (Colson 2022). Beall'in listeleri ise herkese ücretsiz olarak açıktır. Beall'in listeleri ne dayanarak Demir'in (2018) 735 dergi üzerinden yaptığı çalışma: ilk üçte yer alan yağmacı dergilerin adreslerine göre Hindistan (456), ABD (93) ve Türkiye'de (29), yayın yapanlara göre Hindistan (2592), Nijerya (1216) ve Türkiye'de (932), editörlerine göre Hindistan, ABD ve Türkiye'de olduğunu ortaya koymuştur. Ülkemizin belirtilen gruplarda ilk üçte yer alması dikkat çekicidir. Ek olarak, Cabells'in her yıl güncellenen listesi, yağmacı dergilerin sayısında yıllara göre sürekli bir artışın olduğunu ortaya koymaktadır. (Kendall 2021).

Yağmacı yayıncıları ele veren bir takım temel göstergeler bulunmaktadır. Bu dergiler hızlı ve sahte bir hakemlik süreciyle makaleleri yayınlamakta, sayfalarından ilan ettikleri endeksler, buldukları yerler (adresler), editörler, yayın kurulları, editör ve kurul üyelerinin temsil ettikleri kurumlar, etki faktörleri, genellikle sahte, eksik, yanlış veya kısmen doğrudur (Beall 2016; Anderson 2017; Budd 2019). Yağmacı dergiler araştırmacıların bilgisi olmadan veya onların iznini almadan, kendi yayın kurullarına adlarını ekleyebilmektedir. Bazen birbirinden çok ilgisiz alanlarda çalışan ve/veya yetkin olmayan kişilerin yayın kurullarında yer aldığı görülebilmektedir. Ayrıca bu dergilerin editörleri genellikle yazışmalar için özel bir işletme ve kurum ismi içermeyen, genel e-posta sağlayıcılarından almış oldukları (gmail, yahoo, hotmail vb.) e-posta adresleri ile iletişime geçmektedir. Yazışmalarda kendi isimlerini vermeyip, e-postalarını "... Dergisi Editörü" diyerek sonlandırmaktadırlar. Yağmacı

dergilerin bir diğer önemli özelliği, yazarlarından yayınlama ücreti altında bir maddi karşılık istemeleri ve yağmacılık düzeyine göre ödeme ile ilgili bilgileri şeffaf olarak vermeyip, belirli bir aşamaya kadar gizli tutmalarındır (Budd 2019). Bu durumun biraz daha detaylandırılmasında fayda bulunmaktadır.

Öncelikle bu dergi/yayıncılar kendileri adına bir kâr ve/veya kazanç sağlamak amacıyla bu işi gerçekleştirmektedir. Bu nedenle çoğu açık erişim ilkesi altında, yazardan bir ücret talep etmektedir. Burada "parayı veren düdüğü çalar" ilkesi işletilmekte ve araştırmacının makalesi hızla yayınlanmaktadır. Öte yandan paralı yayın yapan önemli endekslerde yer alan (SSCI ve SCI gibi) büyük yayınevlerinin de bulunduğu unutulmalıdır. Her iki grupta da eser yayınlayan bağımsız veya kurumsal yayıncıların temel yaklaşımı, dergileri alma gücü olmayan akademisyenler için yayınların görünürlüğünü artırmak amacıyla, yazarın maliyetleri karşılayarak, ekonomik kaygıları olan araştırmacıların eserlere erişimini mümkün kılmaktır. İlk başta makul gibi görünen bu yaklaşımın, ne yazık ki günümüzde özellikle yağmacı dergiler ile kapitalist sistem içindeki büyük uluslararası yayınevleri tarafından bir şekilde sömürüldüğü görülmektedir. Elsevier, Taylor & Francis, Wiley-Blackwell, SAGE ve Springer Nature'den oluşan beş büyük yayınevi akademik yayıncılığın yüzde 50'sini kontrol ederken, 3.000 akademik dergiyi bünyesinde bulunduran Elsevier yüzde 40 kâr marjıyla, Coca Cola, Microsoft ve Google'ı geçmiştir (Hagve 2020). Yağmacı dergiler, büyük uluslararası yayınevlerine göre daha düşük bir fiyat politikası ile yazarları cezbetmeye çabalamaktadır (Asan ve Kiran 2019). Makalenin yazarı, birçok hümanist ve toplumcu akademisyen gibi para karşılığında eser yayınlanmasını etik bulmamakta (Sci-Hub 2023) ve para karşılığı yayın yapan hiçbir derginin yayın kurulunda yer almamaktadır.

Elbette para karşılığı alenen niteliksiz yayıncılık yapan yağmacı dergiler ile kör hakem değerlendirme sürecini belirli bir ücret karşılığında sağlıklı bir şekilde işleten ve nitelikli makale yayınlayan dergiler, aynı kefedede değerlendirilemez. Bununla birlikte alanda tanınır endekslerde ya-

yın yapan büyük uluslararası yayınevlerinin, ücretsiz dergilerine gönderilen bir makalenin ret almasının hemen akabinde, yine yayınevleri tarafından yönetilen tanınan endekslerdeki ücretli dergileri araştırmacılara ikame olarak önermeleri ve/veya bu yönlendirme için ücret talep etmeleri, etik açıdan değerlendirilmesi gereken bir diğer husustur. Ayrıca teknolojinin ve elektronik yayınların bu kadar geliştiği bir dönemde, yayıncılık maliyetleri eskisi kadar yüksek değildir. Fransız İhtilalinin aydınlanma olarak atfedilmesinin en büyük nedenlerinden biri yasama, yürütme ve yargının bağımsız olması kadar, aynı zamanda her yurttaşın bilgiye ulaşma özgürlüğüne kavuşmuş olmasıdır. Bu nedenle bilimsel eserlere ücretsiz veya makul ücretlerle ulaşmak, her bireyin temel hakkı olmalıdır. Bu yayınevlerinin teknelci yaklaşımına tepki olarak "Sci-Hub" ile ortaya çıkan hareket, alım gücü olmayan araştırmacılara makalelere ulaşımın açılması adına ilginç bir gelişmedir (Sci-Hub 2023).

Yağmacı dergilerin bir takım temel özelliklerinin bulunduğu ve etik bakış açısı olan bir araştırmacının bunları rahatlıkla belirleyebileceği söylenebilir. En azından Beall'in (2023) listesi kolaylıkla bir başvuru kaynağı olarak kullanılabilir. Bununla birlikte değişen şartlara bağlı olarak, yağmacı dergilerin de yapılarını güncelledikleri görülmektedir. Bu kapsamda çalışmanın amacı boş zaman ile ilgili araştırmaları yayınlayan yağmacı ve şaibeli dergiler/yayınevleri ile buralarda yayın yapan araştırmacılara yönelik yayın etiği özelinde bir durum tespitinde bulunmaktır.

YÖNTEM

Yağmacı dergiler/yayıncılar ile ilgili temel bazı göstergeler belirlenmiş olmakla birlikte, teknolojinin hızlı gelişmesine bağlı olarak bu tür yayıncıların da evrildikleri görülmektedir. Alanımızdaki niteliksiz araştırmaların azalması ve araştırmacıların mağduriyet yaşamamaları için ortaya çıkan durumun dikkatle incelenmesi gerekmektedir. Yöntem olarak araştırmacı çalışmada nitel kapsamda kendi gözlemlerine dayanan kanıta dayalı yansıtıcı pratikler yöntemini ikincil kaynaklar ile birlikte kullanmaktadır. Diğer bir ifade ile araştırmacı süreç içinde kendi dene-

yimleri kadar, ortaya çıkan somut örnekleri farklı açılardan incelemekte ve bunlar arasındaki ilişkileri yansıtıcı gözlemlerle ortaya koyarak, nesnel yargılara ulaşmaya çalışmaktadır. Şaibeli dergilerin/yayıncıların ve bunlarda yayınlanan sorunlu makalelerin ve eserlerin seçiminde olasılığa dayalı olmayan amaçlı örneklem yöntemi kullanılmıştır. Bu bağlamda çalışmada yağmacı bağımsız dergilere, yayınevlerine, hırsız dergilere, boş-beyhude yayıncılara, endekslerde (SSCI, SCI Expanded ve ESCI) durumu askıya alınmış dergilere ve şüpheli özellikler gösteren eserlere, somut örnek olaylar olarak odaklanılmaktadır. Seçilmiş örneklemin incelenmesinde temel ölçütler olarak; editörler, yayın kurulları, hakemlik süreçleri, endeksler, buldukları yerler (adresler), metrik göstergeler ve diğer sahte göstergeler kullanılmıştır. Bu kapsamda yayın yapılan dergiler/yayıncılar kapsamında boş zaman ile doğrudan ve/veya disiplinlerarası olarak dolaylı ilintili şaibeli ve niteliksiz araştırmalar, çalışmada etik ölçütler çerçevesinde kanıtlarıyla yansıtılmaktadır. Ortaya konulan örnek olaylardan ve deneyimlerden yola çıkılarak, araştırmacıların kendilerinin de yansıtıcı akıl yürütme ile var olan yapıyı etik açıdan sorgulamaları hedeflenmektedir.

Yağmacı Dergi/Yayıncılar ve Şaibeli Yayınlaraya Yönelik Yansıtıcı Pratikler

Yağmacı dergi ve yayıncıların en temel özelliklerinden biri editör ve yayın kurulunun sahte veya yetkin olmayan kişilerden oluşmasıdır. Aker'in (2018) ve *Unethical Practices-Scholarly Open Access*'in (2023) belirttiğine göre Jeffrey Beall, yağmacı dergi listesini ilan ettikten sonra, Almanya adresli çok disiplinli bir mühendislik dergisinin editörü olan Karl Heinz'dan kendilerine haksızlık yapıldığını belirten bir e-posta alır ve bunun üzerine e-postanın IP adresini takip ettiğinde, Türkiye'de bir mühendislik fakültesinde çalışan bir araştırma görevlisinin bu e-postayı gönderdiğini saptar. Bu yazıyı yazdığım esnada (22 Ocak 2023), "Science and Technology Publishing" in editörlüğünden, editor@scitechpub.org adresli ve konu kısmında "Invitation from Prof. Karl Heinz, Sci & Tech, UK" yazan bir e-posta aldım. Muhtemelen birçok akademis-

yen, aynı e-postayı bir şekilde almış ve görmüştür. E-postanın metin kısmında editör kendi ismini vermez iken, konu kısmında çağrının Prof. Karl Heinz'dan yapılması ve e-postanın Editor-in-Chief, Sci & Tech, Southampton-UK olarak bitirilmesi dikkatimi çekti. Anlaşılan Jeffrey Beall'e yazan Karl Heinz ülke değiştirmiş ve İngiltere'ye geçmişti. E-postada yer alan yayıncının internet adresinin (<https://scitechpub.org/>) bulunduğu yeri saptamak amacıyla IP kontrolü gerçekleştirildiğinde, yayıncının sitesinin Fransa'da olduğu görülmektedir. Daha da ilginç olanı, yayın kurulunda ilk sırada yer alan ve Türk olduğu isminden anlaşılan kişinin University of Southampton, Energy Technology Research Group, UK'de çalıştığı belirtilmektedir. Bu kişi University of Southampton'da araştırıldığında, kendisinin bu üniversitede çalıştığına dair herhangi somut bir emare görülmezken, aslında bu kişinin Türkiye'de bir üniversitede çalıştığına yönelik izler bulunmaktadır.

Unethical Practices-Scholarly Open Access (2016) sitesinde Karl Heinz ve/veya bu araştırma görevlisi ile ilgili daha ayrıntılı bilgiler paylaşılmaktadır. Her ne kadar bu araştırma görevlisinin adı ve kurumu hem bu sitede, hem de Google Scholar'da Türkiye'deki belirtilen üniversiteden onaylanmış e-posta adresiyle bulunsa da Prof. Karl Heinz gibi sahte bir kişi olması da muhtemeldir. Buradan hareketle yağmacı dergilerin bir diğer özelliği de "Science and Technology Publishing" dergisinde olduğu gibi, gelişmiş bir ülkede hizmet veriyormuşçasına, kendileri ile ilgili yanıltıcı bilgiler vermeleridir. Bu kapsamda bünyesinde 476 yağmacı dergiyi bulunduran "Science Publishing Group" New York merkezli gözükse de aslında süreçlerini Pakistan'dan yürütmektedir (Beall 2018).

Yağmacı dergilerin bir diğer özelliği ise akran değerlendirmesi ve intihal kontrolleri ile ilgili sahte ve şaibeli bilgiler vermesidir. Tarafıma gönderilen yukarıda bahsettiğim e-postada intihale sıfır tolerans denilmekte ve tüm eserlerin iThenticate ile kontrol edileceği (Zero-tolerance to Plagiarism- All submissions will be checked by iThenticate plagiarism prevention software before being sent to reviewers) belirtilmekteydi. Bununla

birlikte ironik olarak eser son gönderme tarihi 25 Ocak 2023 ve online yayınlanma tarihi 31 Ocak 2023 olarak belirtilmekteydi. Diğer bir ifade ile 35 Amerikan doları karşılığında, altı gün içinde akran değerlendirmesinin yapılıp, eserlerin yayınlanacağı ilan edilmişti. Yağmacı dergiler bu örnekte olduğu gibi bedeli karşılığında, çok hızlı bir şekilde eserlerin yayınlanmasını sağlamaktadır. Bu tür dergilerin bir diğer özelliği sahte bilgi ve metrik göstergeler ile araştırmacıyı cezbetme çabasında olmalarıdır. Bu kapsamda yüksek etki faktörüne sahip olduklarını kendi sitelerinden belirtmekte ancak buna ilişkin kanıtları ortaya koyamamaktadırlar.

Şaibeli dergilerin bir diğer özelliği de yayın kurulu üyelerinin sahte ve/veya birbirinden çok farklı alanlarda çalışan ve/veya niteliksiz kişilerden oluşmasıdır. Tarafıma yeni ulaşan bir e-postada *International Journal of Arts and Social Science* (IJASS) dergisi için bir çağrı yapılmaktaydı. Derginin internet sayfasına girip yayın kuruluna baktığımda, yayın kurullarındaki kişilerin nitelikleri (kalifikasyonları) ve yapmış oldukları yayın sayıları ile ilgili bilgilerin dahi verildiğini görünce şaşırardım (<https://www.ijassjournal.com/board.html>). Örneğin, ekonomi profesörü olan bir üyenin (S.E.) sadece ekonomi yüksek lisansı yaptığı (doktorası yok) ve bugüne kadar ki toplam yayın sayısının dört tane olduğu belirtilmektedir. Bu bilgiler sahteyse de doğruysa da sorunludur. Yayın kurulundaki diğer üyelerin nitelikleri incelendiğinde, derginin mahiyeti hakkında ciddi soru işaretleri oluşmaktadır.

Bazı dergiler yayın hayatına doğrudan yağmacı dergi olarak başlamakta ve herhangi bir endekse tabi olmasalar bile, kendi sitelerinden tam aksini beyan etmektedir. Bu nedenle bir derginin kendi sitesinden ilan ettiği endeks yerine, ilgili endekste belirtilen derginin varlığının tespit edilmesi gerekmektedir. Bu tür dergiler, yağmacı dergi listesine doğrudan girerek, ilan edilmektedir. Bazı dergiler ise sonradan yağmacı dergi olabilmektedir. Bu kapsamda önemli atfedilen endekslere girmek vakit aldığından, bazı fırsatçı dergiler endekslere girinceye kadar düzgün işlemekte, ardından yağmacı dergilere dönüşebilmektedir. Bazı durumlarda ise iyi endekslerdeki dergiler,

farklı gruplar tarafından satın alınmakta ve ardından genellikle editörleri değiştirilerek, yağmacı dergiler kervanına katılmaktadır.

Bu tip endekslerde yer alan şaibeli dergilerin, önce ilgili endekslerde incelemeye alındığı ve endeksteki konumlarının askıya alındığı görülmektedir. Bu sürecin sonucunda dergilerin endeksten ihraçları veya yayın hayatlarına son vermesi söz konusudur. Bu kapsamda bu dergiler yağmacı dergi listelerine hemen girmemekte, ancak belirli bir süre sonra hak ettikleri yerleri bulmaktadır. Burada birkaç dergi ile ilgili örnek vermenin faydalı olacağı kanısındayım. Örneğin, Hindistan'da yayınlanan "Ambient Science", Pakistan'da yayınlanan "Pakistan Journal of Medical & Health Sciences", "Journal of Pharmaceutical Negative Results" ve İtalya merkezli görünen "Progress in Nutrition" adlı dergiler "Web of Science" ta tarandıklarını kendi internet sitelerinden ilan etmektedirler. Ancak "Web of Science" ta tarama yapıldığında Şekil-1, Şekil-2 ve Şekil-3'teki gibi farklı bir sonuç ile karşılaşmakta, bu dergilerin endeksteki durumunun askıya alındığı ve incelemeye alındıkları "On Hold" ibaresinden anlaşılmaktadır. Burada sadece birkaç örnek verildiği ve ESCI, SSCI ve SCI'daki konumu askıya alınan dergilerin sadece bunlarla sınırlı olmadığı belirtmelidir. İlk iki derginin ESCI'da üçüncü derginin ise SCI Expanded içinde yer aldığı görülmektedir.

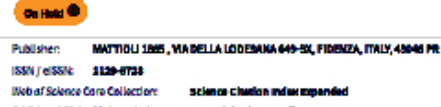

Şekil 1: Ambient Science Dergisi'nin 31.01.2023 Tarihli Web of Science Görüntüsü

Şekil 2. Pakistan Journal of Medical & Health Sciences Dergisi'nin 31.01.2023 Tarihli Web of Science Görüntüsü

PROGRESS IN NUTRITION

Şekil 3. Progress in Nutrition Dergisi'nin 31.01.2023 Tarihli Web of Science Görüntüsü

Bir derginin şaibeli dergi olabileceğinin önemli göstergelerinden birisi de bir sayıda kaç makale bastığı ile ilgilidir. Örneğin "Pakistan Journal of Medical & Health Sciences" dergisinin 2022 yılı 16 (1) sayısındaki makale sayısı 441'dir. Ancak bu derginin ayda bir yayın yaptığı, diğer bir ifade ile özel sayılar hariç yılda 12 sayı yayınladığı göz ardı edilmemelidir. Bir diğer örnek olarak Hindistan'da yayın yapan "Journal of Pharmaceutical Negative Results" dergisi 2022 yılı 13 (6) özel sayısında 569 makale yayınlamıştır. Diğer bir ifade ile belirtilen sayı için her makalede iki kör hakem değerlendirmesi yapılsaydı, toplamda 1.138 hakem ile çalışılmış olması gerekirdi. Her ay böyle bir hakem grubu ile çalışabilecek bir derginin, ne derecede sağlıklı bir akran değerlendirmesi gerçekleştirebileceği, doğal olarak şüphe uyandırmaktadır. Bu kapsamda ilgili dergi de Web of Science tarafından incelemeye alınmış olup, ESCI'daki konumu askıya alınmıştır.

Yılda bir kaç sayı basan ve bir sayıda en fazla 20-25 makale biriktirip yayınlayan etik/saygın/nitelikli dergiler ile bu tip yayın yapan ve her ay bir sayıda yüzlerce makale basan dergiler, hiç bir şekilde aynı kefedeyi değerlendirilmemelidir. 33 yıldır ayakta olan "Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi", yılda düzenli iki sayı basıp, her sayıda en fazla yedi esere yer vermektedir. Hem "Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi'nin" 33 yılda yayınladığı, hem de diğer ciddi ve düzgün dergilerin bir yılda yayınladıkları toplam makale sayısı, yukarıda adı geçen şaibeli dergilerin bir sayısındaki toplama erişmemektedir.

"Journal of Pharmaceutical Negative Results" dergisi dikkatle incelendiğinde ilginç bulgulara ulaşılmaktadır. Bu dergi yılda normalde dört sayı yayınlamakla birlikte, 2022 yılında yayınladığı dört sayıya ilave olarak, 10 adet özel sayı yayınlamıştır. Dergi incelendiğinde birbirinden ilgi-

siz birçok alandaki çalışmanın, bu dergi içinde yayınlandığı görülebilecektir. Aklınıza şöyle bir soru gelebilir: "Bu dergi farmakolojide negatif sonuçlar ile ilgili, neden rekreasyon ile ilgili çalışma yapan araştırmacılara bu dergi örnek verilmektedir?". Yanıtı bu derginin yine 2022 yılı 13 (6) özel sayısında, "*The Effects of Recreational Activities on Job Satisfaction in Healthcare Professionals*" adlı makaleyi yayınlamasında bulunmaktadır. Düz bir mantık ile farmakoloji ve rekreasyon arasındaki ilişki hem Türk yazarları, hem de Hintli editörleri tarafından, bu şekilde kurulmuştur. Bu makalenin anahtar kelimeleri, aslında derginin mahiyeti ile ilgili ciddi bilgiler paylaşmaktadır. Üç anahtar kelimedenden biri İngilizce yazılmış haliyle "Recreation" olup, "Recreation" kelimesi İngilizce bir dergide yanlış yazılmıştır. Okurlar bu durumu yazarların sehven bir hata ile anahtar kelimeyi yanlış yazdıkları şeklinde yorumlayabilir. Elbette böyle bir durum söz konusu olabilir ama diğer anahtar kelime yine İngilizce yazımı ile "Job" olarak belirtilmiştir. Üç anahtar kelimedenden ikisi İngilizce olarak doğru bir şekilde (Job ve Recreation) yazılmamıştır. İlgili dergi ironik bir biçimde, dil düzeltmeleri dâhil olmak üzere yayınlama ücreti olarak yazarlardan 450 Amerikan doları almaktadır. Bir sayıda 569 makale yayınlayan derginin sağladığı dil denetleme ve düzeltme hizmeti de bu kadar olabilmektedir.

Bu durum sadece "*Journal of Pharmaceutical Negative Results*" dergisi ile sınırlı değildir. Merak edenler "*Ambient Science*", "*Pakistan Journal of Medical & Health Sciences*" ve "*Progress in Nutrition*" dergilerinde "recreation" ve "leisure" anahtar kelimelerini taratırlarsa, bu dergilerin de ülkemizdeki boş zaman/rekreasyon araştırmacıları tarafından keşfedildiğini görecektir. Bu durum sadece boş zaman üzerine çalışmalar yapan bazı bilim insanlarıyla sınırlı olmayıp, diğer bilim dallarında çalışan bazı araştırmacılar için de geçerlidir. Bir doçentlik dosyasındaki adayın kısa bir süre içinde SCI Expanded'ta yer alan "*Progress in Nutrition*" dergisinde dört eserinin yayınlanmış olması, bu dergiyle ilgili şüphelerimi artırmıştı. SCI Expanded içindeki endeks durumu askıya alınmış ve incelemede olan "*Progress in Nutrition*" dergisinde, normal makale yayınlama ücreti 500 avro iken, eğer daha hızlı

yayınlamak istiyorsanız ücret 1.000 avro olacaktır (<https://mattioli1885journals.com/index.php/progressinnutrition/publicationfee>). Diğer bir ifade ile yayının acil olma durumuna göre fiyat, değişiklik göstermektedir.

Yağmacı ve şaibeli dergilerde aynı sayıda, bir yazarın birden fazla yayınının olduğu görülebilmektedir. Örneğin "*Pakistan Journal of Medical & Health Sciences*" adlı derginin 16 (1) sayısında bir yazarın (F.A.) sekiz adet makalesi bulunmaktadır. Konu maddi açıdan ele alınırsa "*Journal of Pharmaceutical Negative Results*" adlı dergi, makale başı 450 Amerikan dolarından, 2022 yılı 13 (6) özel sayısında yayınladığı 569 makale için toplamda 256.050 Amerikan doları kazanmış olmalıdır. Her yıl 10 özel sayı yayınladığı düşünülürse, sadece bir yıl içinde ortalama olarak 2,5 milyon Amerikan dolarının üzerinde gelir elde ettiği tahminlenebilir. Bu açıdan bakıldığında yağmacı ve şaibeli dergilerin editörlükleri açısından aynı yazarın kaç makalesinin o sayıda yayımlandığı çok da önemli olmamaktadır. Sadece bu derginin ortaya koyduğu finansal tablo, var olan piyasanın gelişerek devam edebileceğinin sinyalleri olarak değerlendirilebilir.

Şaibeli dergilerin makale yayınlama ücretleri ile ilgili şeffaf bilgi paylaşmadıkları görülmektedir (Budd 2019). Bazı dergiler ücretlendirme ile ilgili bilgileri, makale kendilerine iletildiğinde yazar ile paylaşmaktadır. Ülkemizde alanımızla ilgili ücretsiz yayın yapan nitelikli dergilerin sayısında görece bir azalmanın olduğu ve bu dergilerin ret oranlarının yüksek olmasından dolayı, görece nitelikli yayın bulmakta zorlandıkları belirtilmektedir. Buna bağlı olarak araştırmacıların nitelikli yayın yapan ve ret oranları yüksek dergilerden uzaklaştığı görülebilmektedir. Bir araştırma görevlisinin, bir meslektaşına yapmış olduğu "*Neden ret oranı yüksek ve yayınlanma süreci bir yılı alan bir dergide uğraşayım ki nasılsa 600 lira vererek, bazen düzeltme bile almadan hızlı bir şekilde makalemi yayınlıyorum. Böylelikle hem akademik teşvikten yararlanıp hem de maliyetinin üstünde getiri sağlıyorum.*" şeklindeki açıklama durumunun vehametini ortaya koymaktadır. Bu tür eylemlerin alanımızın gelişimine katkıda bulunamayacağı bir gerçektir.

Bugüne kadar kara listede yer alan dergilerin adlarının çok genel isimler ile geniş bir yelpazede belirlendiği, bu şekilde farklı alanlardan fırsatçı bilim insanları için cazip hale getirildiği bilinmektedir (Mutlu 2020). Ancak artık “*Journal of Pharmaceutical Negative Results*” dergisinde olduğu gibi, bu tip dergiler uzmanlaşmış bir alanda yayıncılık yapıyor gibi olsalar bile, çok farklı bilim alanlarından gelen yazıları, alan ile ilgili olup olmamasına bakmaksızın, bir arada şaibeli bir şekilde yayınlatabilmektedir. Şaibeli dergiler bir sayıda yüzlerce makale yayınladığında, çok ilginç hatalar yapabilmektedir. Örneğin bu derginin 2022 yılı 13 (6) özel sayısında yine Türkiye’den bir araştırmacı grubunun yayınladığı “Acute Effects of Self-Myofascial Release Through Foam Roller and Static Stretching Methods on Vertical Jump Performance of Taekwondo Players” başlıklı makale, iki farklı DOI numarası (DOI: 10.47750/pnr.2022.13.S06.289 ve DOI: 10.47750/pnr.2022.13.S06.215) ile iki kez yayınlanmış olarak görülmektedir. Bu nedenle derginin gerçekte bir sayıda ne kadar makale yayınladığını saptamak da o kadar kolay değildir. Öte yandan bu derginin henüz Beall’in kara listesinde olmadığı belirtilmelidir. Bununla birlikte bu tür dergilerin Beall’in kara listesinde olmamasının, bu kanıtlar çerçevesinde onları şaibeli olmaktan kurtaramayacağı ve bu nedenlerle sadece bu ve benzeri listelere bağlı kalmanın doğru olmayacağı unutulmamalıdır (Aslan 2018).

Yağmacı dergilerin endeks incelemeleri sonrasında, ilgili endekslerden ihraç edilebildikleri veya yayın hayatlarına son verildiği unutulmamalıdır. Her yıl önemli tüm endekslerde değişik metrik göstergeler üzerinden değerlendirmeler yapılmaktadır. Örneğin *Clarivate* (2020), endekslerin metrik göstergelerinde anomaliler saptadığı için 33 dergiyi sisteminden ihraç etmiştir. Dergilerin yayınladığı makalelerin aldığı atıflar, dergilerin etki faktörünü artırmakta, dolayısıyla metrik göstergelerini değiştirmektedir. Bazen dergiler etki faktörlerini artırmak için farklı yollara sapa-bilmektedir. Bu kapsamda ele alınması gereken ilginç bir örnek, zamanında SCI Expanded içinde yer alan “*Energy Education Science and Technology*” adlı ülkemiz dergisidir. Ülkemizde “*Energy Education Science and Technology Part A*”, “*Energy*

Science and Research”, “*Energy Education Science and Technology Part B*” ve “*Social and Educational Studies*” adları ile dört farklı dergi olarak yayınlanırken, Thomson Reuters’de “*Energy Education Science and Technology*” adı altında yer almaktaydı. Ülke içindeki dört dergi kendi makalelerine atfı vermeyi o kadar artırmıştı ki kendine verdiği atfı oranı yaklaşık olarak yüzde 94’ü bulmuştu (Al ve Soydal 2012). Ayrıca makalelerde yer alan atıflar yazının metninden ve içeriğinden bağımsız-ilişsiz olarak sadece kaynakçada verildiğinden, etki faktörü sahte bir şekilde artırılmış ve yayıncılık etiğinin sorgulanmasına neden olmuştu. Derginin ücret karşılığında ve bir sayısında yüze yakın makaleye yer vermesi, abartılmış etki faktörü ile birleşince, bu anomaliler, derginin kapanmasına neden olmuştur (Öztürk 2013).

Beall’in (2023) internet sayfasından duyurduğu orijinal yağmacı dergiler listesinin içinde (<https://beallist.net/standalone-journals/>) boş zaman ile ilgili “tourism, recreation, leisure, sport” anahtar kelimeleri tarandığında; “*International Journal of Business Tourism & Applied Sciences*”, “*Journal of Health, Sport and Tourism*”, “*International Journal of New Trends in Arts, Sports & Science Education (IJTASE)*”, “*International Journal of Physical Education, Sports and Health*”, “*International Journal of Science Culture and Sport (IntJSCS)*”, “*Journal of International Anatolia Sport Science (Uluslararası Anadolu Spor Bilimleri Dergisi)*”, “*Physical Education and Sports Research Journal (Academic Sports Scholars)*” ve “*Sport Science*” dergilerinin olduğu görülmektedir. Beall’in orijinal yağmacı dergiler listesinin güncel (update) kısmında, orijinal Beall’in listesinde bulunmayan, fakat yağmacı olması muhtemel dergiler listesinde (Here we include journals that were not originally on the Beall’s list, but may be predatory: <https://beallist.net/standalone-journals/>) ise anahtar kelimelerle ilgili ülkemizden iki dergi bulunmaktadır. Bu dergilerin yağmacı olması durumu kadar, olmaması durumu da bulunduğu için dergi isimleri burada verilmemektedir. Bununla birlikte araştırmacıların yayın yapmaya karar vermeden evvel tüm listeleri kontrol etmelerinde fayda bulunmaktadır.

Orijinal yağmacı dergiler listesinde olan “*Journal of International Anatolia Sport Science (Uluslararası*

Anadolu Spor Bilimleri Dergisi)” “Yayıncılık Etiği Komitesi” (COPE-Committee on Publication Ethics) ilkeleri dahilinde yayıncılık yaptığını internet sitesinde belirtmekle birlikte, bu derginin COPE’un internet sitesinde (COPE 2023) kendisine üye olan dergi ve kurumlar içinde olmadığı görülmektedir. Beall’in listelerinde yer alan dergi ve yayıncıların, bu listelerden çıkması için gerekli çalışmaları başlatmaları, ülkemizin adının yağmacı dergi/yayıncılık alanında anılmaması için önem arz etmektedir.

Ülkemizde açık erişimli yayıncılık yapan veya ülkemizi temsil eden editörlerin, saygın bir kurum olan “*Açık Erişim Dergileri Rehberi*” nin (DOAJ-*Directory of Open Access Journals*) gerekliliklerini yerine getirerek, DOAJ’a üye olmaları, bahsedilen sorunların giderilmesine yardımcı olabilecektir. DOAJ’da bulunan ve gerekliliklerini yerine getirerek, dergi konu alanında “recreation” anahtar kelimesini veren örnek dergiler: Akdeniz Üniversitesi’nin “*Advances in Hospitality and Tourism Research*” ve İstanbul Üniversitesi’nin “*Journal of Tourismology*” dergileri (<https://doaj.org>) ve COPE içinde Taylor and Francis adına “*Anatolia: An International Journal of Tourism and Hospitality Research*”tır (DOAJ 2023). Boş zaman alanındaki dergilerin bu üyeliklere daha fazla önem vermesi gerekmektedir.

Yağmacı dergilerin sahte göstergeler ve bilgiler kısmında ele alınması gereken bir diğer özelliği ise yayıncılık bilgilerinin yıl ve sayılar bazında yanlış veya eksik olarak verilmesidir. Bir kitapta bölüm yazma daveti ile ilgili tarafıma ulaşan gmail uzantılı e-postadaki internet sitesini ziyaret ettiğimde, kitabı yayınlamak olan örgütlenmenin aynı zamanda birçok alanda yayın yapan dergilerinin olduğunu gördüm. Dergilerden biri için 2022 yılında 12 yıldır yayınlandığı (Cilt:12) belirtilmekteydi, arşivinde ise sadece geçmişe yönelik ve birbirinden kopuk üç yıl için birer sayı bulunmaktaydı. Bu sayılardan birinde ise sadece bir makale bulunmaktaydı. Bu nedenle araştırmacıların dergi/yayıncıların internet sitesi içindeki bilgilerin tutarlılığını, dikkatle kontrol etmesi gerekmektedir. Bazı grupların benzer şekilde gerçekleştirdikleri kongrelerin kaçınıcı kez düzenlendiklerine dair verdikleri bilgilerin de

sahte olduğu görülebilmektedir. Bu tür grupların kongrelerine bildiri veya dergilerine yayın bula-bilmek amacıyla saldırgan bir şekilde her kesime e-posta gönderdikleri görülmektedir. Genellikle e-posta listelerinden çıkmanız için bir seçenek sunulmamakta; sunuluyor ise de abonelikten ayrılma tuşuna basıldığında, kimlik bilgilerinizi izinsiz olarak almaya çalışan çerezler ile karşılaşmaktadır. Sizin iradenize başvurulmadan, bu grupların iradesi ile abonelik oluşturulması, değerlendirilmesi gereken ayrı bir etik ihlaldir.

Beall’in (2023) internet sitesi incelendiğinde aslında sadece yağmacı dergilerin listelerinin değil farklı listelerin de ayrı ayrı ele alındığı görülebilir. Bu kapsamda bağımsız dergiler, yayıncılar ve yanıltıcı göstergeler yukarıda ele alınmıştır. Ancak aynı adla yayın yapan hırsız dergiler ve boşbeyhude yayıncıların da olduğu göz ardı edilmemelidir. Hırsız dergiler bire bir aynı adla fakat ayrı bir internet adresinden, gerçeğinin tüm bilgilerini çalarak yayın yapmaktadır. Örneğin rekreasyon ve uğraş terapisi ile ilgili bir araştırmayı ESCI’da yer alan “*Turkish Journal of Physiotherapy and Rehabilitation*” dergisinde yayınlamak isterseniz, doğru olan <https://dergipark.org.tr/en/pub/tjpr> adresine başvuru yapmanızdır gerekmektedir. Diğer sahte dergilerle ilgili bilgiyi <https://beallist.net/hijacked-journals/> adresinde bulabilirsiniz.

Beall’in dikkat çektiği bir diğer husus ise boşbeyhude kitap yayıncılarıdır. Kitap yayıncılığında eserler dergilerden biraz farklı olarak, kör hakem süreci gerçekleştirilmeden basılmaktadır. Bu kapsamda iyi bir yayınevi kitabı basılacak yazara, normal şartlarda telif hakkı sözleşmesi ile belli bir bedel öder. Elbette bu yazarın belirli bir donanımı ve alanda tanınırlığı, alacağı telif ücretinin de belirleyicisi olacaktır. Yazarın henüz kapasitesini göstermemiş olması durumunda ise yayınevleri satış riski olan eserleri basmayı tercih etmemektedir. İşte bu noktada boş-beyhude yayıncılar ortaya çıkmakta ve yağmacı açık erişim dergilerde olduğu gibi yazarın basım giderlerini ödemesi karşılığında eseri yayınlamaktadır. Bu yayıncılar daha sonra basılan eserleri, normal bir kitabın fiyatının çok üzerinde bir fiyat ile satışa sunmaktadır. Buna bağlı olarak bu eserleri satın

almak, okumak ve inceleyebilmek çok zor olmaktadır. Araştırmacıların bu yayınları okuyamaması ve basılan kitapların niteliksiz oluşu, bu kitapları boş ve beyhude yayınlara dönüştürmektedir. Son dönemde özellikle yurtdışında İngilizce eser basan boş-beyhude yayınevlerinin sayısında, aynı yağmacı dergilerde olduğu gibi hızlı bir artış vardır. Bu yayınevlerinin kitap basım ücretlerinin yüksek olması, editörlük kitapların basılmasını ve bölüm yazarlarının bedeli bölüşmelerini beraberinde getirmektedir. Bu tür yayıncılar yapılan eserle doğrudan ilgisi olmayan bir kişiyi editör olarak atayabildiği gibi belirli sayıda bölüm yazarı bulan kişilere de niteliğine bakmaksızın editörlük verebilmektedir. Kitapların kör hakem süreçlerinden muaf olmaları ve yağmacı dergilerin yarattığı hasarın daha büyük olması, boş-beyhude yayıncılığın değerlendirilmesini aynı isminde olduğu gibi boş ve beyhude yapmakta, dolayısıyla onu arka plana itmektedir. Bununla birlikte özellikle yurtdışındaki yayınevleri ile çalışırken COPE üyeliğinin olmasına, bunun yayınevinin değil, COPE'un internet sitesinden (<https://publicationethics.org/members>) kontrol edilmesine ve yayınevinin COPE'un gerekliliklerini karşıladığına dikkat edilmelidir.

Hem boş-beyhude yayınevleri hem de yağmacı dergilerin en önemli sorunlarından birini, araştırma ve yayın etiğini hiçe sayan niteliksiz editörler ve onlara eser gönderen yazarlar oluşturmaktadır. Ülkemizde bu durumun yansımaları çok farklı şekillerde görülebilmektedir. Ülkemizde yağmacı dergi veya boş-beyhude yayınevi kapsamında olmasalar bile bazı dergi ve yayınevlerinin, etik kuralları ihlal edebildikleri görülmektedir. Turizm ve rekreasyon alanında Türkçe yayın yapan bir dergiden, hakem olarak bir makaleyi değerlendirmem istenmişti. Makalenin kuramsal açıdan kabul edilemez bir şekilde kurgulandığını, öne sürülen SERVQUAL kuramının diğer bilim insanları tarafından çürütüldüğünü, SERVQUAL'ı ortaya koyan yazarların dahi kendi kuramlarının çöktüğünü kabul ettiklerini hakem raporunda belirtmiştim. Dergi tarafıma hiçbir dönüş yapmadan, makaleyi ilk sayısında yayınladı. İlginç olan ise şuydu: makalenin yazarlarına yazdığım değerlendirmeler ile ilgili bir düzeltme

dahi verilmemiş ve makale tarafıma yollandığı şekilde hızla yayınlanmıştı. İncelediğimde yazarlardan birinin dergi editörünün hocası olduğunu görmüştüm. Bir öğrenci doktora tezinden danışman hocası ile birlikte makale çıkarmış ve dergiye yollamıştı. Ancak doktora tezi aslında çürütülmüş bir kuram çerçevesinde yazılmış ve bitmişti. Makaleyle ilgili gerçekler tarafsız bir hakem tarafından dergiye paylaşıldığında, editör bunları hocasına iletememişti. Buradan editörlüğün tarafsız yapılamadığında, ne kadar ilginç sonuçlar doğurabileceği görülebilmektedir.

Bir işin layığı ile yapılması, liyakat ile gerçekleşmektedir. Alanımızda çalışan birçok akademisyenin ortak görüşlerinden biri, çalıştığımız kurumları alanımızda yetmiş yetkin kişilerin yönetmesidir. Aynı durum hem kitap ve dergi editörlerinin belirlenmesinde hem de yayın kurumlarının oluşumunda görülmektedir. Çağrı yapan dergi ve kitap editörlerinin, hatta yayın kurulu üyelerinin kimler olduğu ve ne gibi yayınlar yaptığına bakıldığında, bazen yetersiz ve niteliksiz yayınları olan, bazen de yağmacı dergilerde yayın yapmış kişilerle karşılaşılabilir. Editörlerin editörlüğü bilmemesi ve gereklerini yapmaması/yapamaması, her zaman ilginç sonuçlar doğurmaktadır.

Anadolu'da bir üniversite 2013 yılında turizm programında kullanılmak üzere, bünyesindeki öğretim üyelerinin editörlüğünde alanında yetkin kişilerle kitaplar yayınlamıştı. Bu kitaplara pdf dosyası olarak internet üzerinden ulaşılabilirdiğinden, birçok üniversite kitapları derslerinde eğitim materyali olarak değerlendirmişti. Hem ilgili üniversitenin hem de diğer üniversitelerin öğrencilerinin ve akademisyenlerin kitaplara ücretsiz bir şekilde ulaşabilmesi, alanımızın gelişimine de ciddi bir katkı sağlamıştı ve halen de sağlamaktadır. Bu çerçevede alanımla ilgili olduğu için okuduğum ve derslerimde kullandığım iki eser ile ilgili, ilginç olabileceğini düşündüğüm bazı noktaları paylaşmak isterim.

Bu kapsamda turizm alanında önemli kitaplar yazmış bir editör, basılacak kitapla ilgili ulusal ve uluslararası yayınları olan bir akademisyeni, bu eseri yazmaya davet etti ve kitap basıldı. Belirli bir süre sonra turizm kökenli olmayan, lisans,

yüksek lisans ve doktora eğitimini turizm alanından farklı bir alanda yapmış ve yüksek lisans, doktora tezlerini turizm alanı dışında yazmış bir öğretim üyesi, ilgili okula yönetici olarak atandı. Basılmış olan ve eğitimde olan kitapları beğenmemiş olsa gerek ki var olan kitapları müfredattan kaldırarak, onları yeniden yazdırmaya karar verdi. Kitaplar bu sefer farklı editörlerle 2018 yılında tekrar basıldı. Kitaplardan biri henüz hayatında kitap yazmamış olan bir doktor öğretim üyesi editörlüğünde eski adıyla yayınlandı. Editör bilgisi ve tecrübesi dahilinde, bölümleri araştırmacılara dağıttı ve yeni kitap basıldı. Burada sadece kitaptaki bir bölüm, niteliği kapsamında ele alınacaktır.

Önceki ve şu anki kitap birlikte okunduğunda, ilginç bazı sonuçlar ile karşılaşmaktadır. Önceki kitaptaki bölüm yazarının yazmış olduklarına, yeni bölüm yazarının iki tablo ve yedi ayrı paragraf sonunda atıf verdiği görülmektedir. Buraya kadar belki “ne var, yazar ne güzel atıflarını da vermiş” denilebilir ama durumu biraz daha detaylandırılmı. Yeni kitabın bölüm yazarı sadece bir paragrafın sonunda önceki yazara atıfla: “... kalitenin sekiz boyutu, hizmet işletmelerinde daha farklı gelişmektedir (... , 2013: 25-27):” deyip, 11 paragrafı bir önceki kitaptan neredeyse birebir alarak vermiştir. Yeni kitap içinde yer alan 11 paragraf tırnak içinde verilmediği gibi 10 paragrafta atıf dahi bulunmamaktadır.

Anlaşılmamış olabilir diye önceki kitapta ilgili bölümde yazılan bir paragrafı vermekte fayda bulunmaktadır: “Hizmet Görme Yeteneği: Kalitenin altıncı boyutu hizmet görme yeteneği, yani hız, çabukluk, nezaket, yeterlilik, ehliyet ve tamir edebilme kolaylığı olarak ifade edilmektedir. Tüketiciler ürünün bozulma olasılığı ile birlikte, ürünün serviste kaldığı süreyi, servisin randevularına ne kadar sürede cevap verdiği, servis personelinin ilgisi ve servisin sorunlara doğru çözümler bulabilme özelliklerine de önem vermektedirler. Ürünle ilgili problemlere doğru cevaplar ve çözümler bulunamaması, şirketin şikâyetleri ele alma süreci, tüketicilerin ürün ve hizmet kalitesini değerlendirmelerini etkilemektedir. Bu değişkenlerin bazıları nesnel olarak ölçülebilirken, bazıları da neyin kabul edilebilir hizmet olduğu ile ilgili kişisel stan-

dartları yansıtmaktadır. Özellikle konaklama işletmelerinde nezaket, işinin uzmanı olma ve çıkan sorunları anında çözmek, çok önemli bir unsur olarak hizmet görme yeteneği içinde değerlendirilmelidir.”

Yeni kitaptaki bölümde yer alan paragraf ise şu şekildedir: “Hizmet Görme Yeteneği: Kalitenin altıncı boyutu hizmet görme yeteneği, yani hız, çabukluk, nezaket, yeterlilik, ehliyet ve tamir edebilme kolaylığı olarak ifade edilmektedir. Tüketiciler ürünün bozulma olasılığı ile birlikte, ürünün serviste kaldığı süreyi, servisin randevularına ne kadar sürede cevap verdiği, servis personelinin ilgisi ve servisin sorunlara doğru çözümler bulabilme özelliklerine de önem vermektedirler. Ürünle ilgili problemlere doğru cevaplar ve çözümler bulunamaması, şirketin şikâyetleri ele alma süreci, tüketicilerin ürün ve hizmet kalitesini değerlendirmelerini etkilemektedir. Bu değişkenlerin bazıları nesnel olarak ölçülebilirken, bazıları da neyin kabul edilebilir hizmet olduğu ile ilgili kişisel standartları yansıtmaktadır. Özellikle konaklama işletmelerinde nezaket, işinin uzmanı olmak ve çıkan sorunları anında çözmek, çok önemli bir unsur olarak hizmet görme yeteneği içinde değerlendirilmelidir.”

İki metin arasındaki farklılıkların belirlenmesini, sizlere bırakıyorum. Yeni bölüm yazarının önceki yazardan üç sayfayı verilen örnekler dâhil değiştirmeden yukarıdaki gibi yazmış olduğu, ilgili kitap halen yürürlükte olduğu için görülmektedir. Yazar bir atıfla 11 paragrafı aktarabildiğinden, önceki yazara verdiği dokuz atıf sonucunda ortaya çıkan durumu burada ele almaya gerek olmadığı kanısındayım. İlginç olan editör ve yazar benzerlik oranını Turnitin veya iThenticate gibi bir yazılım ile kontrol etmeyi düşünmemiş veya önemsememiştir. İntihal veya aşırı macılığın bölüm yazarı ve editör tarafından nasıl algılandığı anlaşılamamaktadır. Bilim, araştırma ve yayın etiğine verilen önem ortadadır. Burada ele alınan sadece münferit bir örnek olaydır ve kesinlikle kitabı yayınlayan kurumla ilgili bir çıkarımda bulunulmamalıdır. İlgili kurum halen eğitim ve öğretim tecrübesiyle, kaliteli yayınlar üretmekte, alanın gelişmesine ve bizlere örnekler vermeye devam etmektedir. Öte yandan, turizm fakülterinin yine turizm mezunu akademisyenler tarafından yönetilmesini hararetle savunan bazı

kişilerin, turizm kökenli olmayan bir okul yöneticisinin kararları ile bu kitaplarda yer alması, etik açıdan düşünülmesi gereken ayrı bir konudur.

SONUÇ

Bir derginin açık erişim olması kesinlikle olumsuz değil, bilakis olumlu bir durumdur. Ayrıca herhangi bir ücret almadan yayın yapması, yazarlarca aranılan bir husus olmalıdır. Her ne kadar yağmacı dergilerin genel özelliklerinden biri ücretli açık erişim yayın yapılması olsa da bazen farklı açılımlarla da ortaya çıkabilirler. Belirli bir grup akademik hayata nüfuz edebilmek için kendi yandaşlarına, kör hakem değerlendirme sürecini gerçekleştirmeden, yayın yapma olanağı tanıyabilir. Bu nedenle akademik camianın sadece belirli temel özellikler üzerinden dergileri değerlendirmeyip, daha dikkatli olması, etik açıdan gereklidir. Özellikle dergilerin el değiştirmesi ve/veya editörlerin değişmesi durumunda yazarlar daha dikkatli olmalıdır. Bazı dergilerin özel sayı adı altında, bazı yayıncıların kitap çağrısı adı altında kerameti kendinden menkul davetli editörler ile etik süreçleri ihlal edecek şekilde yayın yapabildikleri de göz ardı edilmemelidir. Potansiyel yağmacı dergilerin genel olarak COPE, DOAJ, OASPA, AJOL ve INASP gibi tanınmış saygın kurumlara üye olmadıkları saptanmıştır (Dal-Ré ve Marušić 2019). Bu nedenle yayın yapılacak dergi ve yayıncılar belirlenirken, bu tür üyeliklerin dergi ve yayıncıların kendi sitelerinden değil, bu örgütler üzerinden kontrol edilmesi gerekmektedir.

Üniversitelerde yeni kurulan turizm fakültele-ri mevzuata göre usul şartlarını karşıladığında, bünyesindeki öğretim üyelerinin nitelikli yayınlarının olup olmadığına bakmaksızın hızla lisansüstü programlar açmaya girişebilmektedir. Akabinde bazen enstitülerin uygulamaları gereği öğrenciler doktora süreçlerini tamamlayabilmek için bazen de akademik hayatta yer bulabilmek amacıyla hızla yayın yapma sürecine girebilmektedir. Haliyle etik açıdan yapılan yayını tez danışmanı ile birlikte hızla gerçekleştirme ihtiyaçları, öğrencileri yağmacı dergi/yayıncılara yönlendirebilmektedir. Birçok öğretim üyesi öğrencilerinin mağdur olmaması adına dergileri inceleme-

den, yayınların yapılmasına izin verebilmektedir. Bunların daha sonra olumsuz sonuçlar yaratma ihtimali bulunmaktadır. Bu nedenle hem öğrencilerin hem de özellikle danışmanlık yapan öğretim üyelerinin uyanık olması, seçilecek derginin endekslerdeki durumunu endekslerinden incelemeleri, dergi editörünün yetkinliğinden emin olmaları gerekmektedir. Ayrıca araştırmacılar ve/veya öğretim üyelerinin herhangi bir derginin yayın kuruluna girmeleri için gelen teklifleri, derginin niteliğini inceleyerek karar vermesinde fayda bulunmaktadır.

Çalışma yapan araştırmacıların üzerindeki baskılar ve/veya akademik hayatta "yayın yap ya da yok ol" durumu, yayınlanan dergi ve makalelerin nicel olarak artışına neden olmaktadır. Bununla birlikte, yayınlanan dergilerin ve makalelerin niteliklerinde sorunlar olduğu görülmektedir. Bunların giderilmesi için bilim, araştırma ve yayın etiğine daha fazla odaklanması, yapılan etik ihlallerin cezalandırılması (Kansu ve Ruacan 2002), yüksek etki faktörlü birinci ve ikinci çeyreklik dilimde yer alan dergilerde yayın yapan araştırmacıların teşvik edilmesi gerekmektedir. Bu teşvikler sadece doğrudan maddi teşviklerle gerçekleştirilmemeli, bu araştırmacıların yapacağı yeni projelere, açmak istedikleri merkezlerle, ekiplerini genişletmelerine ve çalışmalarını yayma çabalarına destek verilerek, onurlandırılmaları sağlanmalıdır. Üniversitelerin lisans-lisansüstü programlarında bilim ve araştırma etiği dersi zorunlu olmalı ve bu dersler alanında yetkin kişiler tarafından verilmelidir. Kendi üniversitemin lisansüstü programında bu ders zorunlu olup, öğrenciler yayın etiği çerçevesinde Beall'in listelerinde ve endekslerde askıya alınan dergileri incelemektedir. Öğrenciler bu dergilerde yayın yapan araştırmacıların (?) farkında olup, aynı duruma düşmemek için kendilerine daha sağlıklı yol haritaları belirlemeye çalışmaktadır. Şüpheli yayınlar ile haksız unvan edinimlerinin, geriye dönük bir araştırma ile ortaya çıkabileceği bilincinde olarak eğitim ve öğrenimlerini tamamlamaktadırlar.

Tüm yağmacı dergilerin burada bahsedilen her özelliği gösterme durumu olmamakla birlikte, diğer emareleri gösterdiği ve bunların etik bakış

açısı olan araştırmacılar tarafından saptanabileceği de aşikardır. Burada ele alınan özelliklerin hepsini veya bir kısmını gösteren, yağmacı ve şüpheli olduğu belirli olan dergilerde, bir araştırmacının “benim baktığım dönemde bu dergi ilgili endekslerde yer alıyordu ama sonradan listeden çıkarılmış” veya “endeksteeki durumu askıya alınmış” demesi, bu yayınlarına bağlı olarak akademik ilerlemeler elde etmesi, bu tür araştırmacıların etik olmayan davranış ve/veya tutumlar içinde olduğunun bir göstergesi olmaktadır. Bu tür kişilerin aynı dergilere verilen isim gibi; yağmacı, yıkıcı, saldırgan, korsan, şaibeli, şüpheli, istismarcı araştırmacı ve yazarlar olarak bilim hayatına geçebilecekleri unutulmamalıdır. Öte yandan bu dergilerde yayın yapan bazı araştırmacılardan hareketle, alanımız araştırmacılarının çoğunluğunun bu şekilde yayın yaptığı anlamı çıkarılmamalıdır. Gastronomi diliyle çorbanın içinden çıkan birtakım partiküllerin, hiç olmaması veya azaltılabilmesi bilincinin yaratılabilmesi amacıyla, bu belirlemeler yapılmaktadır.

DergiPark'ta yayınlanan dergilerin sayısında, performans kriterleri ve/veya farklı etmenlerden dolayı bir artış görülmektedir. DergiPark bu gelişmeler doğrultusunda 2023 yılından itibaren bir önceki yıla dair dergilerin makale kabul oranları ile makale yayınlama sürelerine yönelik istatistikleri paylaşmaya başlamıştır. Örneğin *Anatolia*'nın 2022 yılında 47 makaleyi (yüzde 81) ret, 11 makaleyi (yüzde 11) kabul ettiği görülmektedir (<https://dergipark.org.tr/tr/pub/atad/rejection-statistics>). Bir başka örnek olarak Scopus'a dahil olan SSCI birinci çeyreklik dilimdeki *Leisure Sciences* dergisinin kabul oranı yüzde 20'dir (<https://www.tandfonline.com/action/journalInformation?show=journalMetrics&journalCode=ulsc20>). McKercher ve Dolnicar'ın (2022) *Scopus*'ta yayınlanan turizm, ağırlama ve etkinlikler ile ilgili dergilerde yaptığı araştırma 2021 yılında 272 dergide toplam 10.752 makalenin yayınlandığını, makale bulma güçlüğü çeken niteliksiz dergilerin yüzde 70 ve üzeri yüksek kabul oranlarına ulaştığını ortaya koymuştur. Bu kapsamda DergiPark'ta olduğu gibi süre istatistikleri, makale kabul oranları ve diğer metrik göstergeler, dergilerin yağmacı, şaibeli veya nite-

liksiz olup olmadıkları hakkında, araştırmacılara değerli bilgiler vermektedir.

DergiPark'taki gelişmelere bağlı olarak, alanımızdaki özellikle Türkçe makalelerin sayısında bir artışın olduğu söylenebilir. DergiPark kurumuna yayıncılığın geliştirilmesi ve kaliteli makaleleri artırmak amacıyla, dergilere gelen makalelerin düzeltme süreçlerinin tarihleriyle her makalede belirtilmesi, hangi hakemlerle çalışıldığıнын yılın son sayısında ilan edilmesi gibi yeni düzenlemelerin yapılması önerilebilir. Yüksek Öğretim Kurumu (YÖK) ve Üniversiteler Arası Kurul (ÜAK), 30 Aralık 2021 tarih ve 2021.18 no.lu oturumunda “... kriterlere uymayan Q4 dergiler Yükseköğretim Kurulu'nun 07.03.2019 tarihli Genel Kurulunda alınan karar gereği, 07.03.2019 sonrası yayımlanmış makaleler için geçerli olmak üzere; makale kabulünden sonra yayımlanması için yazardan ücret veya ek ücret talep eden dergiler (yağmacı / şaibeli dergiler), bu ilişkinin bir çıkar çatışması içermesi nedeniyle doçentlik başvurularında (beyanname) kullanılamaz.” kararını almıştır (ÜAK 2022). Benzer şekilde her nerede olursa olsun, ücret politikasını belirtmeyip, sonradan yayımlanması için yazardan ücret veya ek ücret talep eden dergilerin, bu karar çerçevesinde yağmacı, şaibeli dergiler olarak değerlendirilmesi durumu ortaya çıkmaktadır.

Doçentlik değerlendirmelerinde jüri üyelerinin yağmacı dergiler ile ilgili kontrolleri yapması gerekliliğinin bulunduğu ve bilgi sisteminde buna onay vermeden değerlendirmeye geçilemediği, araştırmacılar ve doçent adayları tarafından bilinmelidir. Diğer bir ifade ile YÖK ve ÜAK'ın kararları çerçevesinde, jüri üyelerine yağmacı dergiler ve etik ihlaller ile ilgili bildirimde bulunulması zorunluluğu getirilmiştir (ÜAK 2022). Araştırmacıların nitelikli veya niteliksiz dergileri seçmekte kullanabilecekleri, temel değerlendirme araçları (rubrikler) bulunmaktadır. Rele ve arkadaşlarının (2017) hazırladıkları dergi değerlendirme aracı, dergilerin değerlendirilmesinde araştırmacılara yol gösterici olmaktadır.

Şu ana kadar ele alınanlar çerçevesinde kurumlardaki nitelikli yönetici, nitelikli editör ve nitelikli araştırmacıların birbirlerini çektiği ve benzer şekilde kurumlardaki niteliksiz yönetici, nitelik-

siz editör ve niteliksiz araştırmacıların da birbirlerini bulduğu, ortaya konulabilir. Diğer bir ifade ile liyakatsizlik, yağmacı dergi/yayıncıların oluşumuna katkıda bulunmaktadır. Buna bağlı olarak ortaya konulan makale ve eserlerin kalitesi değişkenlik göstermektedir. Her ne kadar yağmacı dergilerde ve kitaplarda yayın yapma konusu bir etik sorun olsa da niteliksiz yayınların artmasının bir nedenini de araştırmacıların bilim felsefesi (Lee ve Benjamin 2023) ve tarihini bilmemeleri, bu konuya yeterince önem vermemeleri oluşturmaktadır. Bu durumun giderilebilmesi ve nitelikli çalışmaların artırılabilmesi için kolektif bir çaba gereklidir (McKercher ve Dolnicar 2022). Alanımızdaki araştırmacıların bilim felsefesi, tarihi ve etik konusundaki eksikliklerinin giderilmesi amacıyla usulen değil gerçekçi uygulama ve eylemlerin ortaya konulması, nitelikli ve derinliği olan eserlerin artmasına yardımcı olacaktır.

Var olan sorunlar sadece şaibeli yollara başvuran araştırmacılarından kaynaklanmamaktadır. Pareto'nun (1897) ekonomik eşitsizlikler üzerine yaptığı yaklaşımı Juran (1975) örgütlere uyarlamış ve sorunların yüzde 80'nin sistemden, yüzde 20'sinin bireylerden kaynaklandığını ortaya koymuştur. Bu kapsamda yağmacı dergiler ve niteliksiz yayınlar ile ilgili sorunları sadece bireylere yıkmak ve sistemsel hataları görmezden gelmek, sağlıklı çözüm yollarının üretilmesini engelleyecektir. Bu kapsamda akademik teşvik ile ilgili yapılan bazı düzenlemelerin, akademisyenlerin yağmacı, şaibeli ve niteliksiz dergilere yönelmelerine neden olabileceği düşünülmektedir. Nasıl ki doçentlik başvurularında yağmacı, şaibeli dergilerdeki yayınlar kullanılamıyorsa ve yaptırımlar işletiliyorsa, teşvik sisteminde de bu kurallar geçerli olmalıdır. Teşvik sisteminde ulusal kongrelerde yapılan sunum ve tam metin olarak yayınlanan bildirilere, neden puan verilmediği anlaşılammaktadır. Aynı TR dizinde taranan dergilerde yayınlanan makalelerde olduğu gibi, ulusal kongrelerde yayınlanan bildiriler de (görece az da olsa) bir puan almalıdır. Ulusal kongrelerin akademik camiayı biraraya getirerek, yapılacak olan yeni ortak projeleri ve alanı geliştirmeye yardımcı olduğu göz ardı edilmemelidir. Aynı şekilde editöryal makaleler ve derleme çalışma-

lar da teşvik sisteminde yer almalıdır. Örneğin bu çalışmada editöre mektup şeklinde yazılmış uluslararası iki makaleden yararlanılmıştır. Teşvik sisteminde atıfların türüne nasıl bakılmıyorsa, aynı yaklaşımla her tür makale teşvik edilmelidir. Bununla birlikte makalelerin alacakları puanlar türlerine göre farklılaştırılmalıdır.

Türkiye Bilimler Akademisi (TÜBA) üyeleri olan Kansu ve Ruacan'ın (2002) saptamalarına göre araştırmacıların bilimsel yanılmaya başvurma nedenleri arasında; yetersiz araştırma eğitimi ve disiplini, kurumun aşırı ve oransız baskısı, hızla kariyer elde etme ve başarılı görünme arzusu, fazla yayının prestij yaratacağı düşüncesi, maddi kazanç hırsı ve nadir de olsa psikiyatrik bozukluklar bulunmaktadır. Buradan hareketle, özellikle akademik hayatta doçentliğe kadar iş güvencesinin olmaması, yeniden atanma gereksinimleri, atama ve yükseltme kriterlerinin niceliğe odaklanması, eğitim kurumlarının bir şirket gibi ele alınmaya başlanması, akademik teşvik yönetmeliği ve ücret politikalarının oluşturduğu sistemin akademisyenler üzerinde bir baskı yarattığı ortadadır. Bu baskılar yağmacı, şaibeli ve niteliksiz dergi ve yayıncıların türemesine ve buralarda yapılan şüpheli, şaibeli ve niteliksiz yayınların artmasına neden olabilmektedir. Var olan sistemin tekrar değerlendirilerek yeniden yapılandırılması akademik hayatın sağlıklı gelişimi için gereklidir. Bu çalışmada sadece akademik camianın yağmacı yaklaşım ile ilgili duyarlılığının artırılması istenmiş ve sistem ile ilgili bazı çıkarımlarda bulunulmuştur. Örnek vakalardaki kurum ve/veya ismi verilmeyen şahısların konuyu bu çerçevede ele alıp, farklı çıkarımlarda bulunarak defansif veya ofansif bir tutuma girmemeleri gerekmektedir. Buradaki temel amacın araştırma ve yayın etiği kapsamında alanın gelişimine katkıda bulunmak olduğu unutulmamalıdır.

Çalışmanın Kısıtları

Kansu ve Ruacan (2002), araştırma ve yayın etiğine aykırı çalışma ve uygulamaların tüm platformlarda açıklanmasının, bilim hayatının temizlenmesi ve etik bilincin artırılması için gerekli olduğunu belirtmektedir. Bu makalenin yazarı da aynı görüşü paylaşmaktadır. Bununla birlik-

te, örnek vakalar incelenirken metin içinde yazarların isimleri, özellikle haksız atıf almamaları için ya verilmemiş ya da kaynakçaya konulacak şekilde refere edilerek yayınlanmamıştır. Yağmacı ve şaibeli dergilere de örnekler verilir iken sadece metin içinde göndermeler yapılmış ve yok hükmünde oldukları için bu dergilere kaynakçada bilinçli olarak yer verilmemiştir. Çalışmada araştırmacı kendi deneyimlerini yansıttığından, değerlendirmelerin öznel bir bakış açısıyla ele alındığı söylenebilir. Ayrıca çalışma araştırmacının mevcut gözlemlerinde amaçlı örneklem ile tespit ettiği sınırlı sayıdaki ikincil kaynağın değerlendirilmesine dayanmaktadır. Çalışmanın bir kısıtı olarak, amaçlı örneklemin en önemli zaaflarından birinin taraf tutma veya yanlılık (bias) olduğu göz ardı edilmemelidir. Yağmacı dergi ve yayıncıların temel özelliklerinin her birinin ayrı çalışmalarda detaylandırılarak, yurt içi ve dışı örnekleriyle ele alınması, etik olmayan yayınların ve yayıncılığın azalmasına yardımcı olabilecektir.

Not: Bu makale dördü yurtiçi, biri yurtdışında olan üniversitelerde çalışan, 14 akademisyenin öneri ve değerlendirmeleri alınarak yazılmıştır. Kendilerine katkılarından dolayı teşekkürü bir borç bilirim.

KAYNAKÇA

- Aker, S. (2018). Predatory Dergi Tehlikesi Büyüyor, *Turkish Journal of Public Health*, 16 (3): 234-236.
- Anderson, R. (2017). Cabell's New Predatory Journal Blacklist: A Review, *The Scholarly Kitchen What's Hot and Cooking in Scholarly Publishing*, <https://scholarlykitchen.sspnet.org/2017/07/25/cabells-new-predatory-journal-blacklist-review/>, Erişim tarihi: 07 Şubat 2023.
- Asan, A. ve Kıran K. (2019). Yırtıcı-Yağmacı Dergiler ve Açık Erişim Bilimsel Dergilerin Ücret Talepleri Hakkında, *Acta Medica Alanya*, 3 (2): 203-204.
- Aslan, A. (2018). Yırtıcı Dergiler ve Yayıncılar, *Acta Medica Alanya*, 2 (3):136-137.
- Beall, J. (2023). Beall's List of Potential Predatory Journals and Publishers, <https://bealllist.net/>, Erişim tarihi: 16 Şubat 2023.
- Beall, J. (2016). Essential Information about Predatory Publishers and Journals, *International Higher Education*, (86): 2-3, <https://ejournals.bc.edu/ojs/index.php/ihe/article/viewFile/9358/8368>, Erişim tarihi: 07 Şubat 2023.
- Beall, J. (2018). Predatory Journals Exploit Structural Weaknesses in Scholarly Publishing, *4Open*, 1 (1): 1-2.

- Budd, K. (2019). The Problem of Predatory Journals, AAMC, <https://www.aamc.org/news-insights/problem-predatory-journals>, Erişim tarihi: 15 Şubat 2023.
- Clarivate (2020). Clarivate Releases Web of Science Journal Citation Reports to Identify the World's Leading Journals, Clarivate, <https://ir.clarivate.com/news-events/press-releases/news-details/2020/Clarivate-Releases-Web-of-Science-Journal-Citation-Reports-to-Identify-the-Worlds-Leading-Journals/default.aspx>, Erişim tarihi: 07 Şubat 2023.
- Colson, R. (2022). Journalytics Medicine & Predatory Reports Is Here. Get Insights Into Thousands of Medical Journals, Cabells, <https://medicine.cabells.com/our-news/journalytics-medicine-and-predatory-reports-is-here>, Erişim tarihi: 09 Şubat 2023.
- COPE (2023). Members, COPE, <https://publicationethics.org/members>, Erişim tarihi: 15 Şubat 2023.
- Dal-Ré R ve Marušić A. (2019). Potential Predatory Journals Are Colonizing the ICMJE Recommendations List of Followers, *The Netherlands Journal of Medicine*, 77 (2): 92-96.
- Demir, S.B. (2018). Predatory Journals: Who Publishes in Them and Why?, *Journal of Informetrics* 12 (4): 1296-1311.
- DOAJ (2023). Find Open Access Journals & Articles, DOAJ, <https://doaj.org/>, Erişim tarihi: 15 Şubat 2023.
- Fennell, D. (2013). The Ethics of Excellence in Tourism Research, *Journal of Travel Research*, 52 (4): 417-425.
- Hagve, M. (2020). The Money Behind Academic Publishing, <https://tidsskriftet.no/en/2020/08/kronikk/money-behind-academic-publishing>, Erişim tarihi: 12 Şubat 2023.
- Juran, J. M. (1975). The Non-Pareto Principle; Mea Culpa, *Quality Progress*, 8 (5): 8-9.
- Kansu, E. ve Ruacan, Ş. (2002). Bilimsel Yanıltmanın Günümüzdeki Durumu: Türleri, Nedenleri, Önlenmesi ve Cezalandırılması, *Türk Kardiyoloji Derneği Arşivi*, 30 (12): 763-767.
- Kendall, G. (2021). Beall's Legacy in the Battle Against Predatory Publishers, *Learned Publishing*, 34 (3): 379-388.
- Lee, K.S. ve Benjamin, S. (2023). The Death of Tourism Scholarship... Unless..., *Annals of Tourism Research*, 98 (1):103520.
- McKercher, B. ve Dolnicar, S. (2022). Are 10,752 Journal Articles per Year too Many?, *Annals of Tourism Research*, 94, Article 103398.
- Mimouni, M., Braun, E., Mimouni, F.B., Mimouni, D. ve Blumenthal, E.Z. (2017). Beall's List Removed: What Stands between us and Open Access Predators?, *American Journal of Medicine*, 130 (8): e371-e372.
- Mutlu, G. (2020). Türk Akademisyenlerin Yağmacı Dergilere İlişkin Görüşleri: Bir Nitel Betimsel Çalışma, Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi – *Journal of Qualitative Research in Education*, 8(1): 107-134.
- Öztürk, K. (2013). Şişme Dergiler, Yeniden, Kaan Öztürk Blog, <https://mkoz.wordpress.com/2013/01/25/sisme-dergi-ler-yeniden/>, Erişim tarihi: 08 Şubat 2023.

- Pareto, V. (1897). The New Theories of Economics, *Journal of Political Economy*, 5 (4): 485-502.
- Rele, S., Kennedy, M. ve Blas, M. (2017). Journal Evaluation Tool. LMU Librarian Publications & Presentations, 40, https://digitalcommons.lmu.edu/librarian_pubs/40/, Erişim tarihi: 15 Şubat 2023.
- Sci-Hub (2023). Sci-Hub, *Wikipedia*, <https://en.wikipedia.org/wiki/Sci-Hub>, Erişim tarihi: 15 Şubat 2023.
- Unethical Practices-Scholarly Open Access (2016). Two Turkish Journals with a Fake, "German" Editor, Unethical Practices-Scholarly Open Access, <https://web.archive.org/web/20200515134006/http://unethical71.rssing.com/channel-5258812/latest.php>, Erişim tarihi: 31 Ocak 2023.

- Ü.A.K. (2022). Yağmacı/Şaibeli Dergiler Hakkında Duyuru, T.C. Üniversitelerarası Kurul Başkanlığı, <https://www.uak.gov.tr/Sayfalar/DuyuruDetay.aspx?did=146>, Erişim tarihi: 09 Şubat 2023.

Özkan Tütüncü, Prof. Dr., Dokuz Eylül Üniversitesi, Necat Hepkon Spor Bilimleri Fakültesi, Rekreasyon Bölümü, 35330, Seferihisar, İzmir.

E-posta: ozkan.tutuncu@deu.edu.tr

ORCID: 0000-0002-2482-0893

Özkan TÜTÜNCÜ

Çukurova Üniversitesi, Mersin Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokulu'nda lisans, Dokuz Eylül Üniversitesi, Turizm İşletmeciliği programında yüksek lisans ve aynı program ile Michigan State Üniversitesi, Hospitality Business bölümünde bütünlük doktora çalışmasını tamamladı. Virginia Tech and State, University of Wisconsin, State University of New York ve Georgia State University'de doktora sonrası çalışmalar yaptı. Halen Dokuz Eylül Üniversitesi, Rekreasyon bölümünde öğretim üyesi olup, lisansüstü programlarda araştırma yöntemleri ve çok değişkenli veri analizleri derslerini vermektedir. Ağırlama alanında iş ve yaşam kalitesi üzerine çalışmaları bulunmaktadır.